

Anahtar Sözcükler
Duygu sözcükleri, duygu yüklü sözcükler, Türkçe, psikodilbilim

Keywords
Emotion words, emotion-laden words, Turkish, psycholinguistics

Mergen, F. (2025). Türkçedeki duygu sözcükleri ve duygu yüklü sözcükler. *Dil Dergisi*, 176 (1). 31-54.

TÜRKÇEDEKİ DUYGU SÖZCÜKLERİ VE DUYGU YÜKLÜ SÖZCÜKLER

EMOTION WORDS AND EMOTION-LADEN WORDS IN TURKISH

• Filiz MERGEN

Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Uygulamalı İngilizce Çevirmenlik Bölümü, filiz.mergen@ieu.edu.tr

Öz

Evrin sürecinde insanoğlunun çevreye uyum sağlaması ve hayatta kalmasını sağlamış olan duygular, hayatımızın merkezinde yer almaktadır. Duyguların dil ile ifade edilmesini sağlayan duygu sözcükleri ise uzun süredir birçok disiplinin konusu olmuştur. Duygu sözcüklerinin zihinsel işleyişini ele alan çalışmalarda bu tür sözcüklerin diğer sözcüklerden farklı olduğu, hatta kendi içlerinde bile sınıflandırılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu farklılıkların Türkçede nasıl olduğunu hedefleyen bu çalışmada ana dili Türkçe olan bireylerden bir liste halinde verilen sözcükleri alanyazında kabul edilen ölçütlere göre iki gruba ayırmaları istenmiştir. Buna göre, ilk grupta, doğrudan duygulara işaret eden sözcüklerin (üzüntü, sevinç), ikinci grupta ise doğrudan duygulara işaret etmeyen, ancak bunları çağrıştıran sözcüklerin (ölüm, düğün) yer alması gerektiği söylenmiştir. Katılımcıların uzlaşma oranları göz önünde bulundurularak, bu sözcükler duygu sözcükleri ve duygu yüklü sözcükler olarak ayrılmış ve bir liste halinde sunulmuştur. Bu sunumun psikodilbilim ya da farklı disiplinlerde yapılacak deneysel çalışmalarda Türkçe sözcükleri dilsel uyaranlar olarak kullanmayı planlayan araştırmacılara fikir vermesi amaçlanmaktadır.

Abstract

Emotions, which enabled humans to adapt to the environment and survive during the evolution process, are at the center of our lives. Emotion words, verbal manifestations of emotions, have long been the subject of many disciplines. More specifically, studies addressing the cognitive aspects of emotion words have revealed that they are different from neutral words and need to be classified separately, even within themselves. This study aims to reveal these differences in Turkish words. Participants were native speakers of Turkish. They were asked to categorize the words in a list into two groups according to the criteria accepted in the literature. Accordingly, they were told that the first group should include words that directly refer to emotions (sadness, happiness), and the second group should include words that do not directly refer to emotions, but evoke them (death, wedding). Considering the participants' consensus rates, words were categorized as emotion words and emotion-laden words. Researchers in the field of psycholinguistics or other related fields who will conduct experimental studies with Turkish words as linguistic stimuli may refer to the list provided in this study.

1. GİRİŞ

Duyguların gözlenebilen en önemli dışavurumu yüz ifadeleri, vücut dili ve ses tonu olmakla birlikte (Ekman, 1992), dil kullanımı da bu sürecin önemli bir destekleyici unsurudur. Dolayısıyla duygulara işaret eden sözcüklerin kullanımı da duyguların dışavurumunu önemli ölçüde etkilemektedir. Duygular, evrimsel mirasımız olmaları sebebiyle, günlük yaşamda varlığımızı sürdürmemizi, diğer bireylerle uyumlu bir şekilde yaşamamızı ve kendi yararımıza olan durumlara yönelmemizi sağlamaları açısından hayatımızda önemli bir yere sahiptir (Damasio, 2005). Karar verme süreçlerinde belirleyici bir rol oynadıkları bilinmektedir. Örneğin, Clore ve Huntsinger, (2007), olumlu duyguların olayları daha bütünsel görmemize fırsat verdiğini, olumsuz duyguların ise ayrıntılara takılmamıza sebep olduğunu ve bu sebeple olaylara bütünsellikten uzak bir yaklaşımla baktığımızı savunmaktadırlar. Özellikle sinirbilim çalışmalarında, duyguların tercihlerimizi belirlemede ne ölçüde önemli olduğu sıklıkla dile getirilmiştir. Damasio (2005: 173-184), duygusal deneyimlerimizin beyinde zihinsel temsiller oluşturduğunu, ileride benzer durumlarla karşılaştığımızda bu temsillerin tercihlerimizi etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Son zamanlarda disiplinler arası çalışmaların hızla artmasıyla, duygular birçok çalışmanın ortak konusu olmuştur. Psikodilbilim de bunlardan biridir. Psikoloji ve dilbilimin kesiştiği noktada ortaya çıkan bu bilim dalı duyguların dil algısı ve kullanımı üzerindeki etkisini gözler önüne sermiştir. Bu çalışmalar sayesinde, gerek duygulara işaret eden dil yapılarını araştırmada, gerekse bunların zihinsel temsillerini ortaya çıkarmada önemli bir yol katedilmiştir.

1.1. Duygular

Önceleri mantıklı düşünmenin karşısında olduğu düşünülen duyguların, sinirbilim alanında yapılan çalışmalar sayesinde hayatımızda önemli bir rol oynadığı ortaya çıkmıştır (Damasio, 2005). Öznel deneyimler olmaları sebebiyle çeşitli şekillerde tanımlanmakla birlikte, duyguların en tipik özelliği olumlu ya da olumsuz duygu durumlara işaret etmeleridir. *Değerlik* olarak adlandırılan bu duygu yükünün bilişsel işlemlerde önemli bir fark yarattığı düşünülmektedir. Alanyazındaki genel görüş, sözel ya da sözel olmayan tüm duygu içerikli uyaranların diğerlerine (nötr) göre işlemlerde öncelikli olduğudur (Kousta, Vinson ve Vigliocco, 2009). Evrimsel bir bakış açısıyla bu bulgu, hayatta kalma stratejilerimiz ile ilişkilendirilmiştir (Cosmides ve Tooby, 2004: 91). Duyguların genel olarak bilişsel işlemlerde farklı bir statüde olduğu görüşüne ek olarak, bazı çalışmalar olumlu duyguların ve bunlara işaret eden sözcüklerin daha hızlı tanındığını savunmuşlardır (Hofmann vd., 2009; Kissler ve Koesler, 2011). Bunun sebebi şu şekilde açıklanmaktadır; olumlu duygular, mutluluk ve iyi olma hissi uyandırmaları açısından her daim sahip olmak istediğimiz duygulardır. Olumsuz duygular ise, hayatın karşı çıkılmaz bir parçası olmakla birlikte, sürekli

kaçındığımız ya da kurtulmak istediğimiz duygulardır. Evrimsel süreçte, olumlu deneyimlere yaklaşmak ve olumsuzluklardan kaçınmak hayatta kalma şansımızı arttırmıştır. Dolayısıyla, olumlu duyguların zihnimizde ayrıcalıklı bir konumu bulunmaktadır. Bu görüşe uygun olarak, bazı deneysel çalışmalarda olumlu uyarıların, olumsuzlara kıyasla daha hızlı tanındığına ilişkin önemli bulgular edinilmiştir (Kissler ve Koesler, 2011). Diğer taraftan, olumsuz duyguların, erken tespit edilseler de, tehdit unsuru içerip içermemeleri açısından daha ayrıntılı işlemlemeye tabi tutulduğu, dolayısıyla dikkat sistemlerini daha fazla meşgul ettiği dile getirilmiş, bu durumun işlemleme açısından zamansal bir fark yarattığına dikkat çekilmiştir (Estes ve Adelman, 2008). Sözü edilen bu çalışmalarda katılımcılara duygu içerikli sözcükleri tanımaları ya da kullanmalarını gerektiren görevler verilmiş, bu görevleri tamamlamaları için gereken süre, cevaplarının doğruluğu ve beyin aktiviteleri kaydedilmiş ve yorumlanmıştır (Kuchinke vd., 2005; Kissler ve Koesler, 2011; Wu, Zhang ve Yuan, 2021a,b). Bu tür çalışmalar normal bireylerde duygu dili algısı ve kullanımına önemli ölçüde ışık tutarken, dil patolojileri için de önemli bir kaynak oluşturmuştur (Lindquist vd., 2014).

1.2. Duygu Sözcükleri

Önceleri, duygulara işaret eden sözcüklerin, duygularla ilgisi olmayan nötr sözcüklerle aynı kategoride yer aldığı görülmektedir. Öyle ki, duygularla ilgili sözcüklerin soyut sözcükler olduğu, dolayısıyla bu kategoride yer alması gerektiği varsayılmıştır (Bleasdale, 1987). İlk olarak Altarriba, Bauer ve Benvenuto (1999), bu türden sözcüklerin ayrı bir sözcük türü olarak ele alınması gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Yazarlar, bu çalışmada katılımcılardan kendilerine verilen sözcükleri bazı ölçütlere göre sınıflandırmalarını istemişlerdir. Bu ölçütler, sözcüklerin somut ya da soyut olmaları, zihinde ne kolaylıkta bir imge oluşturabildikleri (imgelenebilirlik) ve bir bağlam içinde ne ölçüde yerleştirebildikleridir (bağlamsal erişilebilirlik). Edinilen bulgular duygularla ilgili sözcüklerin somut-soyut olma açısından diğer (nötr) sözcüklerden farklı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bir başka deyişle, katılımcılar duygulara işaret eden sözcüklerin (*mutluluk, korku, öfke*), *zaman, değer, bilgi* gibi soyut sözcüklerden daha soyut olduğunu düşünmüşlerdir. Alanyazına önemli bir katkıda bulunan bu çalışma, daha sonraki çalışmalara ışık tutmuş, hem sözcük tanıma hem de duyguların dil ile dışavurumu ile ilgili çalışmalara katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra, hafıza ile ilgili deneysel çalışmalarda kullanılan sözcük listelerinin oluşturulması aşamasında, sözcüklerin seçimi açısından belirleyici bir ölçüt olarak kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin, bu çalışmalardan birinde Altarriba ve Bauer (2004), duygularla ilgili sözcüklerin somut ve soyut sözcüklerden daha iyi hatırlandığına dikkat çekmişlerdir. Bu çalışmada yazarlar, bazı sözcükleri hazırlayıcı unsur (prime) olarak bir bilgisayar ekranından göstermişler, bunların hemen arkasından bu sözcüklerle anlamsal olarak ilişkili hedef sözcükler vererek, katılımcıların bu hedef sözcükleri

ne kadar iyi hatırladığını araştırmışlardır. Duygu içerikli sözcüklerin iyi hatırlanmasının yanı sıra, somutluk, imgelenebilirlik ve bağlamsal erişilebilirlik açısından da diğer sözcüklerden farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Aslında bu bulgu, beyinde sözcüksel işlemlemeyi araştıran çalışmaların ortaya attığı “duygu etkisi” görüşünü kuvvetlendirmektedir. Bu çalışmalardan edinilen bulgular, duygu içerikli uyaranların beyinde ayrıcalıklı bir konumda olduğunu göstermiş (Kousta, Vinson ve Vigliocco, 2009; Palazova vd., 2011), hayatımızda merkezi bir konumda bulunan duyguların dil ile ilişkisini ortaya çıkartmada önemli ölçüde katkıda bulunmuşlardır. Benzer şekilde, anadilinden sonra ikinci bir dili öğrenen ya da bu dili günlük yaşamda kullanan bireylerle yapılan çalışmalarda da sözcüklerin duygu yükü çalışmaların başlıca konusu olmaya başlamıştır. Zira bu türden sözcüklerin algısı ve kullanımı, anadili dışındaki bir dilde bireyler arası duygusal etkileşimin sorunsuz bir şekilde ilerlemesinde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, gerek ikidilli bireylerin kendi bildirimleri (Dewaele, 2004, 2008) gerekse deneysel çalışmalar (Conrad, Recio ve Jacobs, 2011; Kazanas ve Altarriba, 2016), ikidilli bireylerin bildikleri diller arasında duygusallık açısından farklılıklar olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Daha sonraki çalışmalarda, duygu içerikli sözcüklerin kendi içlerinde de farklılık gösterdiği ve ayrı kategorilerde ele alınmaları gerektiği görüşü ortaya atılmıştır. Örneğin, daha ayrıntılı baktığımızda *mutluluk*, *korku*, *öfke* gibi sözcüklerin, *başarı*, *mezar*, *sefalet* gibi sözcüklerden farklı olduğu görülmüştür. Buna göre, ilk grupta yer alan sözcükler doğrudan olumlu ya da olumsuz duygu durumlara işaret etmekte ya da bu duyguların deneyimlenmesini sağlamakta iken, diğer grupta olanlar bu duyguları çağrıştırmakta ya da bunların dolaylı yoldan akla gelmesini sağlamaktadır. Bir başka deyişle, ilk gruptaki sözcükler duyguların adı olan sözcükler, ikinci gruptakiler ise onları çağrıştıran sözcüklerdir. Dolayısıyla, zihinsel yerleşimleri açısından, birbirlerinden farklı şekilde konumlandırılmalıdırlar. Alanyazında, doğrudan duygulara işaret eden ya da duyguların adı olarak bilinen sözcükler duygu sözcükleri (emotion-label/emotion words) olarak adlandırılmaktadır. Duyguların adı olmasa da, onları çağrıştıran sözcükler ise duygu yüklü sözcükler (emotion-laden words) olarak bilinmektedir. Pavlenko (2008), daha sonraları duygularla ilişkili sözcüklerin (emotion-related words) üçüncü bir kategori oluşturabileceğini öne sürmüştür. Ancak, alanyazında yapılan deneysel çalışmalar, ağırlıklı olarak ilk iki kategori üzerine yoğunlaşmıştır.

Sözcükler arasındaki bu ayrım, deneysel çalışmalardan edinilen bulgularla desteklenmiştir. Örneğin, Kazanas ve Altarriba (2015), anlamsal hazırlama ve sözcüksel karar verme yönteminin kullanıldığı bir çalışmada katılımcılara, bir bilgisayar ekranından hazırlayıcı unsur olarak hedef sözcüğe anlamsal olarak benzeyen sözcükler göstermişlerdir. Daha sonra, İngilizcede anlamı olan sözcükler ile, herhangi bir anlamı olmayan, ama gerek yazım gerek sesletim açısından İngilizce olabilecek harf dizileri (uydurma sözcükler) göstererek katılımcıların, sözcüklerin gerçek sözcük olup olmadığına karar vermelerini istemişlerdir. Hedef sözcük olarak gösterilen bu sözcükler-

den ilk gruptakiler kendi içlerinde duygu sözcükleri ve duygu yüklü sözcükler olarak ayrılmış, ancak katılımcılara karışık olarak sunulmuştur. Edinilen bulgular duygu sözcüklerinin uydurma sözcüklerden ayırt edilmesinin, duygu yüklü sözcüklerin uydurma sözcüklerden ayırt edilmesine kıyasla daha hızlı ve doğru gerçekleştiğini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, hazırlayıcı unsurların hem kısa süreli (örtük işleme) hem de uzun süreli (açık işleme) olarak gösterildiği durumda tutarlı olarak aynı bulgu edinilmiştir. Çalışmada, bu bulgunun ilk gruptaki sözcüklere erişimin daha hızlı gerçekleştiğine işaret ettiği vurgulanmıştır. Benzer bir yöntemin kullanıldığı bir başka çalışmada ise Kazanas ve Altarriba (2016), hem her iki türden duygu sözcüğünü, hem de duygularla ilgili olmayan sözcükleri (nötr sözcükler) hazırlayıcı unsur olarak gösterip, katılımcılardan hedef sözcükleri anlamsız harf dizilerinden ayırt etmelerini istemişlerdir. Çalışmada, duygu sözcüklerinin hazırlayıcı unsur olarak verildiği durumlarda kaydedilen tepki sürelerinin, duyguları dolaylı yoldan çağrıştıran duygu yüklü sözcüklerin gösterilmesinde elde edilenlerden daha kısa olduğu görülmüştür. Bu sebeple, doğrudan duygu durumlara işaret eden duygu sözcüklerinin daha hızlı tanındığı, dolayısıyla sözcüksel işleme sürecinin daha hızlı ilerlediği sonucuna varılmıştır. Farklı bir yöntemin kullanıldığı bir başka çalışma da, duygu sözcükleri ve duygu yüklü sözcüklerin farklı olduğu görüşünü kuvvetlendirmiştir; Altarriba ve Basnight-Brown (2011), katılımcılardan bu sözcükleri olumlu ya da olumsuz olarak sınıflandırmalarını istemişlerdir. Daha sonra da bu sözcükleri farklı renklerle yazılmış olarak bir bilgisayar ekranından göstermişler ve sözcükleri renklerine göre ayırmalarını istemişlerdir. Katılımcıların duygu sözcüklerini, duygu yüklü sözcüklere kıyasla daha hızlı kategorize ettikleri görülmüştür. Yazarlar bu bulgunun iki tür sözcük arasında farklılıklar olduğunu gösterdiğini bildirmişler, bunu *Aracılı İşleme* (Mediated Account) varsayımıyla açıklamışlardır. Buna göre, duyguların adı olan duygu sözcükleri doğrudan duygulara işaret etmekte, dolayısıyla karşılık geldiği kavramlarla kolayca eşleştirilmektedir. Ancak, duygu yüklü sözcüklere erişim, önce karşılık geldikleri kavramlara, daha sonra o kavramların çağrıştırdığı duygulara erişim aracılığıyla gerçekleştiği için daha fazla zaman almaktadır. Benzer şekilde, Kazanas ve Altarriba (2015) duygu sözcüklerinin bellekte doğrudan kavramlarla eşleştirildiğini bildirmişlerdir. Liu vd. (2022) ise bu kolaylığı dikkat sistemleri ile ilişkilendirmiştir. Yazarlara göre, duygu yüklü sözcüklerin çağrışımlarının sayıca daha fazla olduğunu, yani aynı sözcüğün birden fazla duyguya işaret edebileceğini, bunun da bilişsel açıdan bir zorluk teşkil ettiğini bildirmişlerdir. Diğer taraftan, iki sözcük türünün zihinde yarattıkları çağrışımlar açısından farklılıklar göstermesinin sözcüksel işlemeyi kolaylaştırdığına dair görüşler de ileri sürülmüştür. Wu, Zhang ve Yuan (2021a), duygu yüklü sözcüklerin hazırlayıcı unsur olarak kullanılmasının, sözcüksel işleme hızını olumlu yönde etkilediğini bildirmişlerdir. Beyin sinyallerinin de kaydedildiği bu çalışmada, duygu yüklü sözcüklerinin yarattığı çağrışımsal anlamların bilişsel açıdan kolaylaştırıcı bir unsur olduğu savunulmuştur. Wu, Zhang ve Yuan (2021b) çalışmasında da bu görüşü destekleyen bulgular edinilmiş, ancak yazarlar sözcüklerin olumlu ya da olumsuz olmasının da bu süreci

etkilediğini bildirmişlerdir. Jia vd. (2023) ise, duygu sözcüklerine işlemsel erişimin hız açısından öncelikli olmasına rağmen, duygu yüklü sözcüklerin daha fazla çağrışımlarının olmasının daha fazla duygu etkisi yarattığını savunmuştur. Alanyazında edinilen bu bulgular, duygu içerikli olup aynı kategoride ele alınan sözcüklerin de kendi içlerinde ayrılması gerektiği görüşünü desteklemiştir.

Duyguları ifade eden sözcükler psikodilbilimin yanı sıra, dil eğitiminin de başlıca çalışma konularından biri olmuştur. Özellikle, ikinci bir dilin anadilinden sonra öğrenilmesi durumunda, duyguların ikinci dilde ifade edilmesi ya da algılanması ve anadiline ne ölçüde benzer bir duygusallık içerdiği çalışmaların hareket noktasını oluşturmuştur. Türkçe ders kitaplarında duygu sözcük ve ifadelerinin yer aldığı çalışmalar mevcuttur (Uysal ve Işık, 2023). Ancak, yabancı dil öğretiminde duygu içerikli dil kullanımı ve algısına özel bir yer ayrılmadığı görülmektedir. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireylerde duygu içerikli dil kullanımına (Uzun, Furtun ve Çelebi, 2014; Gökmen ve Emirmustafaoğlu-Yarıcı, 2018; Nezir ve Arslan, 2018) ya da ders kitaplarında bu sözcüklere ne ölçüde yer verildiğine (Kalenderoğlu ve Arslan, 2017) dikkat çeken çalışmalar olduğu halde, bunun ders kitapları, ders içerikleri ya da müfredata olan yansımaları henüz araştırılmayı bekleyen konulardır. Benzer şekilde, dil-biliş ilişkisini araştıran çalışmalarda da duygu içeriğinin rolü ele alınan başka bir konudur. Psikoloji alanında yapılan hafıza ve dikkat çalışmalarında kullanılan Türkçe uyaranlar, çoğu durumda İngilizce alanyazından çevrilmiş ya da uyarlanmış sözcükleri içermektedir (Kapucu vd., 2021). Bu alanda Bradley ve Lang (1999) tarafından geliştirilen İngilizce Sözcüklerin Duygusallık Ölçütleri sıklıkla başvurulmuş bir kaynak olmuştur. Ancak, kültürel farklılıkların duyguları ifade eden sözcüklerin algı ve ifadesini belirgin bir şekilde etkilediği bilinmektedir (Semin vd., 2002; Jackson vd., 2019; Mergen, 2023). Bu sebeple, deneysel çalışmalarda kullanılan Türkçe sözcüklerin, pragmatik açıdan anadili Türkçe olan katılımcılara uygun olması gerekmektedir. Son yıllarda Türkçe duygu sözcüklerinin, özellikle bilgisayar bilimleri ve yapay zeka uygulamalarını araştıran çalışmaların konusu olmaya başladığı görülmektedir (Toçoğlu ve Alpkoçak, 2018). Ancak, duygu sözcüklerinin kendi içlerinde de farklılıklar gösteriyor olması, sözü edilen bu çalışmaların hedeflerine ulaşması açısından araştırılması gereken konudur. Dolayısıyla, Türkçedeki sözcüklerin de bu bakış açısıyla gözden geçirilmesi önem arz etmektedir. Bu görüşten hareketle, Türkçede duygularla ilişkili sözcüklerin alanyazındaki ölçütler çerçevesinde sınıflandırılmasının hem eğitim hem de dilsel uyaranların kullanıldığı deneysel çalışmalarda fark yaratacak sonuçlara yol açabileceği öngörülmektedir. Bu amaçla, bu çalışmada Türkçede duygulara işaret eden ya da duygularla ilgili sözcüklerin oluşturduğu bir veri seti hazırlanması için yola çıkılmıştır.

Sözcüksel işlemlerin psikodilbilimsel arka planına bakıldığında sözcüklerin türü kadar, kullanım sıklıklarının da önemli olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar, sık kullanılan sözcük-

lerin daha az sıklıkta kullanılanlara göre daha hızlı ve doğru tanındığına işaret etmektedir. Bu durum, alanyazında ortaya atılan sözcük tanıma modellerinin prensipleriyle açıklanmaktadır. Buna göre, sözcüklerin fiziksel özelliklerinin tanınmasıyla başlayan sözcük tanıma süreci, benzerlik gösteren birçok kelimenin aynı anda seçilmeye hazır konuma geldiği bir yarışa benzetilmektedir. Bu yarışta sıklıkla kullanılan sözcüklerin tanınma olasılığı daha yüksektir (Balota, Yap ve Cortese, 2006). Bu sebeple, araştırmalarda sözcük türü kadar kullanım sıklığının da belirleyici bir unsur olduğu unutulmamalıdır. Türkçe alanyazında, sözcüklerin kullanım sıklığı, Türkçenin yabancı dil olarak öğretildiği kitaplarda kullanılan sözcükler açısından ele alınan konular arasındadır (Göçen, Şen ve Duman, 2020). Göz'ün (2019) *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü* alanyazına yapılmış önemli bir katkıdır. Bu kaynağın sözcük seçiminde kullanıldığı bu çalışmada, Türkçede duyguları ifade eden ve duygularla ilişkili sözcüklerin betimsel bir analizi yapılmıştır. Türkçe sözcüklerin kullanıldığı disiplinler arası deneysel çalışmalarda duygu içerikli uyaranların seçilmesine farklı bir perspektif sunmayı hedefleyen bu çalışmada, duygu içerikli sözcükler, alanyazında kabul gören ayırteci bir ölçüte göre kategorize edilmiş ve araştırmacıların kullanımına sunulmuştur. Bir başka deyişle, bu çalışmanın amacı, sözcüksel işleme söz konusu edilen bu ölçütlerin Türkçe sözcükler açısından ne ölçüde geçerli olduğunu ortaya koymak ve Türkçenin dilsel uyaranlar olarak kullanıldığı deneysel çalışmalarda araştırmacılara kaynak sağlamaktır.

2. YÖNTEM

2.1. Katılımcılar

Çalışmada İzmir'de özel bir üniversitede öğrenim gören 18- 25 yaş aralığında 69 öğrenci (47 Kadın, 22 Erkek, Yaş Ort= 20.71, *SD*= 1.73) yer almıştır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına göre gerçekleştirilmiş, bunun karşılığında katılımcılara herhangi bir ücret veya not verilmemiştir.

2.2. Çalışmada Kullanılan Materyal

Çalışmada, Türkçe sözcüklerin iki ayrı başlık altında sınıflandırılmasına uygun bir anket formu kullanılmıştır. Bunun için, *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü'nden* (Göz, 2019) duygulara doğrudan işaret eden ya da duygularla ilişkili 165 adet sözcük seçilmiştir. Bu sözcükler, kategorize edilmesi ön görülen iki başlıktan hangisine ait olduğu ya da kullanım sıklığına bakılmaksızın rastgele bir düzen içinde listelenmiştir. Her bir sözcüğün karşısına iki sütun eklenerek, katılımcıların sözcüklerin hangi kategoride olduğuna ilişkin verdikleri kararı bu sütunlarda işaretlemeleri sağlanmıştır. Bu sütunlardan ilkinin başlığı "Duygu Sözcükleri", diğerinin ise "Duygu Yüklü Sözcükler" olarak belirlenmiştir. Bir başka deyişle, katılımcılardan listede verilen sözcüklerin

hangilerinin “doğrudan duygulara işaret eden ve duyguların adı olan sözcükler (duygu sözcükleri)” hangilerinin “dolaylı yoldan duyguları çağrıştıran ya da duygularla ilişkili olan (duygu yüklü sözcükler)” olduğunu belirtmeleri istenmiş, bu tercihlerini her bir sözcüğün karşısında bulunan kutucuğa işaretlemeleri söylenmiştir. Her iki başlığın altına, yönergede ayrıntılı olarak açıklanmış olan tanımlar ve örnekler eklenmiştir (Duygu Sözcükleri: *mutluluk, dehşet*; Duygu Yüklü Sözcükler: *mücevher, hırsız*) Ayrıca, katılımcılara kısa bir anket formu verilerek, ad-soyad, yaş, eğitim durumu ve cinsiyetlerini belirtmeleri istenmiştir.

2.3. Uygulama

İlk olarak, katılımcılara demografik bilgileri içeren bir form, anket hakkında açıklamaları içeren bir yönerge verilmiştir (EK 3). Katılımcıların anketi tamamlamalarını sağlayacak bilgilendirmeyi okumalarından sonra, araştırmacı tarafından, verilen sözcüklerin iki gruptan biri altında olması gerektiği sözlü olarak açıklanmış, daha sonra uygulamaya geçilmiştir. Bu aşamada, kendilerine verilen anketin içeriği olan sözcükleri yönergede açıklanan iki ölçüt çerçevesinde değerlendirmeleri istenmiştir. Bu aşama yaklaşık 10 dakika sürmüştür. Anketin tamamlanması, katılımcı sayısının 23 olduğu üç ayrı oturumda gerçekleştirilmiştir.

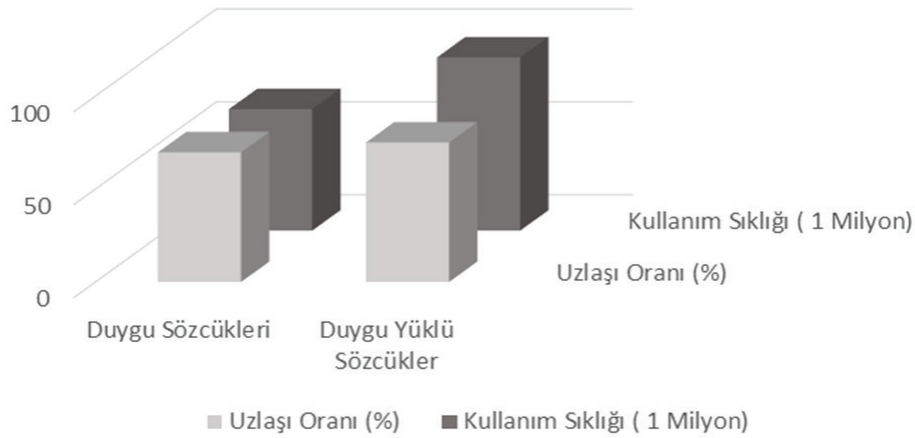
3. ANALİZ VE BULGULAR

Bu çalışmada doğrudan ya da dolaylı olarak duygulara işaret eden Türkçe sözcüklerin alan-yazında tanımlanan iki ölçüte göre gruplandırılması hedeflenmiştir. Bu amaçla anadili Türkçe olan 69 katılımcıdan, bir liste halinde kendilerine verilen sözcüklerin, “duygu sözcüğü” ya da “duygu yüklü sözcük” olup olmadığına karar vermeleri istenmiştir. Kullanılan sözcük sayısının fazla olması sebebiyle, katılımcıların yaptığı sınıflandırma edinilen bulgular, makalenin sonunda iki başlık altında listelenmiştir. Her sözcüğün karşısında, katılımcıların sözcüklerin hangi başlık altında sınıflandırılacağı ile ilgili ne ölçüde hemfikir olduğu (uzlaşma oranı) ve o sözcüğün kullanım sıklığı belirtilmiştir. Bu sınıflandırma Ek 1 ve Ek 2’de sunulmuştur. Katılımcıların iki grupta bulunan sözcükleri değerlendirmelerine ilişkin uzlaşma oranları ve sözcüklerin kullanım sıklıkları Tablo 1’de görülmektedir.

Yapılan değerlendirmede katılımcıların, kendilerine verilen toplam 165 sözcüğün 72 tanesini duygu sözcüğü, 93 tanesi ise duygu yüklü sözcük olarak sınıflandırdıkları görülmüştür. Öncelikle, her iki grupta listelenen sözcüklerin arasında uzlaşma oranları ve kullanım sıklıkları açısından bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Verinin normal dağılım göstermemesi sebebiyle ($p < .001$) Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre, katılımcılar duygu sözcükleri için % 69.76 ($SD = 15.41$) oranında görüş birliğine varmışlardır. Duygu yüklü sözcükler için ise, bu oranın % 75.02

($SD= 19.21$) olduğu görülmüştür. İki sözcük türü için varılan uzlaşma oranının istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür, $Z= -3.142$, $p< .05$. Ayrıca, Göz'ün (2019) bildirdiği sözcük sıklıklarına göre, duygu sözcüğü olarak sınıflandırılan sözcüklerin sıklık ortalaması 65.42 ($SD= 72.52$) iken, duygu yüklü sözcük olarak sınıflandırılan sözcüklerin sıklık ortalamasının 93.22 ($SD=117.78$) olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak, Mann Whitney-U testi kullanılarak yapılan analize göre, iki sözcük türü arasındaki bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır, $Z= -1.806$, $p> .05$. İlk bakışta beklenenin aksine gibi görünen bu sonucun, sözcüklerin sıklık düzeyleri arasındaki farklardan kaynaklandığı söylenebilir. Örneğin, duygu sözcüklerinin sıklık oranı 1 ve 317 arasında değişiklik gösterirken, duygu yüklü sözcüklere bakıldığında bu oranın 4 ve 764 arasında değiştiği görülmektedir. Dağılımı bozan ve çoğu duygu yüklü sözcük olarak gruplandırılan 15 sözcüğün çıkarılmasının ardından analiz tekrarlanmış ve sıklık ortalaması, duygu sözcükleri için 72.62, duygu yüklü sözcükler için ise 76.19 olmuştur. Bu fark da anlamlı bulunmamıştır, $Z= -.505$, $p> .05$.

Tablo 1. Katılımcıların Uzlaşma oranları ve Sözcüklerin Kullanım Sıklıkları*

*Sözcüklerin kullanım sıklık oranları Göz'ün (2019) *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*nden alınmıştır.

Daha sonra, her iki gruptaki sözcük için belirlenen uzlaşma oranlarının, kullanım sıklığı ile bir ilişki içinde olup olmadığını ortaya çıkarmak üzere Spearman korelasyon analizi yapılmıştır. Edinilen bulgulara göre, iki kategoride yer alan sözcükler (duygu sözcükleri - duygu yüklü sözcükler) arasında katılımcıların uzlaşma oranları ve sözcüklerin kullanım sıklığı ilişkisinin birbirinden farklı olduğu görülmüştür. İlk olarak, duygu sözcükleri olarak kategorize edilen sözcüklerin uzlaşma oranı ile bu sözcüklerin kullanım sıklığı arasında anlamlı bir korelasyon olduğu ortaya çıkmıştır ($r= .324$, $p= .001$). Bu bulguya göre, katılımcıların yüksek oranda bir uzlaşma ile bu gruba dahil ettikleri bir sözcüğün, kullanım sıklığının da yüksek olduğu söylenebilir. Ancak, duygu yüklü sözcükler

başlığındaki sözcüklerin uzlaş oranları ile sözcüklerin kullanım sıklıkları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($r = -127$, $p = .226$). Negatif yönde olduğu görülen bu ilişkiye dayanarak, sözcüklerin kullanım sıklığının bu grupta bulunan sözcüklerin uzlaş oranları ile ters yönde bir ilişki içinde olduğu, ancak bunun anlamlı olmadığı söylenebilir.

Alanyazında yapılan benzer çalışmalarda, uygulamada kullanılacak sözcüklerin seçimi için bu yöntemle katılımcılara görüşleri sorulmuş, % 80 uzlaş oranı esas alınmış ve bu sınırın üzerinde kalan sözcükler uygulamada kullanılacak sözcükler olarak belirlenmiştir (Liu vd., 2022). Bu çalışmada, böyle bir sınırlama getirilmemiş, tüm sözcüklerin uzlaş yüzdeleri verilmiştir. Listelenen sözcükler bu çalışmanın içinde kullanılacak bir uyaran seti değildir, sadece duygularla ilişkili sözcüklerin kendi içlerinde gruplandırılması gerekliliğine dikkat çekmektir. Dolayısıyla herhangi bir sınır hedeflenmemiş, kullanılacak sözcüklerin seçimi araştırmacıların tercihine bırakılmıştır. Bu sebeple, alanyazında kabul gören bu oranın altında kalan sözcükler de bu çalışmada sunulan listede yer almıştır. Katılımcıların hem duygu sözcükleri (*adalet*, *mahcubiyet*) hem de duygu yüklü sözcükler olarak kategorize edilen bazı sözcüklerde (*dayak*) uzlaş oranının çok düşük olduğu görülmüştür. Bir başka deyişle, *mahcubiyet* sözcüğü bir duygunun adı olduğu halde, katılımcılar bu sözcüğü “duygularla yüklü sözcük” olarak işaretlemişlerdir. Ya da *dayak* sözcüğü bir duygunun adı olmamasına rağmen, “duygu sözcüğü” olarak işaretlenmiştir. Buna rağmen, bu ve buna benzer diğer sözcükler araştırmacı tarafından, alanyazındaki gruplandırma esas alınarak (Altarriba ve Bauer, 2004; Kazanas ve Altarriba, 2015) Ek 1 ve 2’deki listelerde görülen başlıklar altında yerleştirilmiştir.

4. TARTIŞMA

Bu çalışmada, duygu içerikli Türkçe sözcüklerin, doğrudan duygulara işaret eden (duygu sözcükleri) ya da duyguları çağrıştıran sözcükler (duygu yüklü sözcükler) olarak gruplandırılması hedeflenmiştir. Bu amaçla, alanyazında kabul edilen iki ölçüte göre hazırlanan bir ölçek kullanılarak yapılan gruplandırmada, katılımcıların 165 tane Türkçe sözcükten 72 tanesinin duygu sözcüğü, 93 tanesinin ise duygu yüklü sözcük olduğu konusunda görüş birliğine vardığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, katılımcıların kendilerine verilen listedeki sözcüklerin önemli bir çoğunluğunun duygu yüklü sözcükler olduğu konusunda hemfikir olduklarını göstermektedir. Bu bulgu iki şekilde açıklanabilir. İlk olarak, duygu yüklü sözcükler olarak gruplandırılan sözcüklerin kullanım sıklığı ortalamasının, duygu sözcüklerinin sıklık ortalamasında daha yüksek olduğu görülmektedir. Sözcüklerin kullanım sıklığının, belirleyici sözcüksel özelliklerden biri olduğu (Balota, Yap ve Cortese, 2006) düşünüldüğünde, duygu yüklü sözcüklerin sayıca fazla olması anlaşılabilir bir durumdur. Ancak, daha fazla katılımcının değerlendirmesi ile edinilen bulguların görece daha nesnel olabi-

leceği düşüncesiyle, bu çalışmada kullanılan sözcüklerin sıklığı daha geniş bir derlemde alınmış (Göz, 2019), katılımcılara kendilerine verilen listedeki sözcükleri ne sıklıkta kullandıkları sorulmamıştır. Dolayısıyla, katılımcıların sözcükleri gruplandırma ve kendi bildirdikleri kullanım sıklığı arasında bir korelasyon olup olmadığı belirsizdir. Ancak, her iki grupta bulunan sözcüklerin uzlaş oranları, Göz (2019) tarafından bildirilen kullanım sıklıkları ile karşılaştırılmış ve duygu yüklü sözcüklerde bu açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Bir başka deyişle, bu bulguya dayanarak bir sözcüğün daha sık kullanılıyor olması ile duygu yüklü sözcük olarak algılanması arasında bir ilişkiden bahsedilemez.

İkinci ve daha muhtemel sebep ise, alanyazında sıklıkla dile getirilen duygu yüklü sözcüklerin daha fazla çağrışımlarının olmasıdır. Tahmin edilenin aksine, sayıca fazla olan bu çağrışımların bilişsel olarak bir yük olmaktan çok, sözcüksel erişimi kolaylaştıran unsurlar olduğu savunulmaktadır (Wu, Zhang ve Yuan, 2021a, b). Örneğin, *ziyafet* sözcüğü, *mutluluk*, *sevinç*, *birliktelik*, *neşe*, *eğlence*, *bayram*, *düğün*, *kutlama*, *coşku* gibi birçok sözcükle ilişkilendirilebilir. Sözcüksel erişimde, aynı anlam ağında bulunan sözcüklerin erişimi kolaylaştırıcı bir faktör olduğu düşünüldüğünde (Collins ve Loftus, 1975), yukarıda bahsedilen çağrışımların *ziyafet* sözcüğünün erişimini kolaylaştırmış olduğu söylenebilir. Katılımcıların, kendilerine verilen yönerge gereğince de göz önünde bulundurdıkları bu çağrışımların, sözcüklerin daha fazla sayıda katılımcı tarafından duygu yüklü sözcükler kategorisine dahil edilmiş olmasının sebebi olduğu söylenebilir. Ayrıca, katılımcıları arasındaki yaş farkının az olması ve hepsinin aynı ortamda olmaları da bu çağrışımların benzer olma ihtimalini arttırdığını düşündürmektedir.

Duygu sözcüklerindeki uzlaş oranının, duygu yüklü sözcükler için geçerli olan orandan anlamlı olarak daha düşük olması ise, duyguların öznel olmaları ile ilişkilendirilebilir. Duyguların bireyde aniden gelişen duygusal deneyimler olduğu görüşünden hareketle (Ekman, 1992), katılımcıların anketi tamamlamadan önceki dönemde içinde bulundukları ortam ya da ruh hali, kısa ve uzun vadede gerçekleşebilecek bir duygusal deneyim (önemli bir sınav, aile ile ilgili durumlar vb.) değerlendirmeyi etkileyebilecek unsurlardır. Duygu durumlarıdaki bu değişkenliğin, katılımcıların kararları üzerinde etkili olduğu düşünülebilir. Bunun yanı sıra, uzlaş ortalamasını düşüren *mahcubiyet*, *mahrumiyet* gibi sözcüklerin kullanım sıklığının düşük olmasının da bu durumun bir açıklaması olabilir. Zira bu grupta listelenen sözcüklerin uzlaş oranı ve kullanım sıklığı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, kullanım sıklığının katılımcıların duygu sözcüklerini gruplandırma tercihlerini etkilemiş olabileceğini söylemek mümkün olacaktır.

Çalışmadan edinilen bir diğer sonuç iki grupta yer alan sözcüklerin sıklık düzeyleri arasında bir fark bulunmamasıdır. Bu sonuca göre, bir grupta konumlandırılan bir sözcüğün diğer sözcük türünden daha fazla ya da az kullanıldığını söylemek mümkün olmayacaktır. Ancak, iki

grup sözcüğün ortalamalarına ayrı ayrı bakıldığında duygu yüklü sözcüklerin daha sık kullanıldığı düşünülebilir. Zira, bu gruptaki sözcüklerin sıklık ortalaması daha yüksektir. Ancak, bu çalışmada kullanılan sözcük sayısının azlığı ve sıklık oranlarının normal dağılım göstermemesi sebebiyle, bu bulgu duygu yüklü sözcüklerin daha sık kullanıldığını söylemek için yeterince güçlü bir kanıt değildir. Bu konu ileride yapılacak çalışmalarda ele alınabilir ve bunun arkasındaki bilişsel süreçlerin bu durumu ne ölçüde etkilediği irdelenebilir.

Dilin zihinsel işleyişi, psikodilbilim alanının başlıca çalışma konusudur. Ağırlıklı olarak İngilizce, İspanyolca, Fransızca ve Almanca gibi Avrupa dilleri ve Çince, Japonca gibi Asya dilleri olmak üzere bir çok dilde, farklı dil özelliği psikodilbilimsel açıdan ele alınmış ve dilin zihinsel arka planına ilişkin önemli bulgular edinilmiştir (Levelt, Roelofs ve Meyer, 1999; Balota, Yap, ve Cortese, 2006; Altmann ve Mirkovic, 2009; Samuel, 2011). Sözcüksel işleme (sözcük tanıma ve sözcüksel erişim) bu araştırmalarda önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Seidenberg'e (1995: 137) göre, sözcüksel işleme, gerek dil algısı gerekse dil-biliş ilişkisini ortaya çıkarması açısından en elverişli çalışma konusudur. Bu sebeple, sözcüksel işleme farklı dillerde farklı boyutlarıyla ele alınmıştır. Sözcüklerin duygu içeriği ve sözcüksel işleme üzerindeki etkisi bu araştırmalarda önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmalarda tutarlı olarak elde edilen bulgu, dil algısı ve üretiminde duygu içerikli uyarılara karşı olan hassasiyetimizdir (Kousta, Vinson ve Vigliocco, 2009). Dolayısıyla, sadece psikodilbilim değil, dilsel uyarıların kullanıldığı tüm disiplinlerde bu ayrıntıya dikkat edilmelidir. Dünya dillerinde bu türden çalışmaların fazla olması, o dillerdeki duygu içerikli sözcüklerin özelliklerini önemli ölçüde aydınlatmış görünmektedir. Ancak, Türk dili için bu türden kapsamlı bir veri edinilebilmesi için bu türden çalışmaların sayıca artmış olması gerekmektedir. Zira, psikodilbilim dışında Türkçe sözcüklerin kullanıldığı çalışmalarda ilk başvuru kaynakları diğer dillerde yapılan çalışmalarda kullanılan veri setlerinin çevirisi ya da kısmen uyarlanması şeklindedir. Ancak, duygu dili o dili konuşan bireylerin kültürünün bir yansımasıdır. Dolayısıyla, bir kültürün duygu yükünü taşıyan sözcüklerin birebir çevirisi bir başka kültürde aynı şekilde algılanmayabilir. Bu görüşü destekleyen bir çalışmada (Mergen, 2016), anadili Türkçe ve İngilizce olan iki grup katılımcıdan, araştırmacının çalışmada kullanılacak sözcüklere karar verebilmesi amacıyla kendi dillerindeki sözcükleri olumlu, olumsuz ya da nötr olmalarına göre değerlendirmeleri istenmiştir. Türkçe sözcük listesinde bulunan "bahçe" sözcüğü anadili Türkçe olan katılımcılardan 5 üzerinden 3 puan alıp nötr sözcük olarak gruplandırılırken, bu sözcüğün İngilizce karşılığı "garden" sözcüğü anadili İngilizce olan konuşuculardan 5 puan almış ve olumlu sözcük olarak sınıflandırılmıştır. Bu örnek, sözcüklerin duygusal çağrışımlarının kültürle göre değişiklik gösterebileceğine işaret etmektedir. Bir başka deyişle, Türk katılımcıların yer aldığı bir çalışmada, İngilizce veri setinde bulunan "garden" sözcüğü, birebir çevirisi yapılarak listelendiğinde, bu sözcüğün katılımcılarda aynı etkiyi yaratmayacağı söylenebilir.

Duygu içeriğinin, dil algısı ve üretimindeki belirleyici rolü üzerinde görüş birliğine varılmasının ardından, “duygu içeriği” kavramının tekrar sorgulanması gündeme gelmiştir. Öyle ki, bazı sözcüklerin doğrudan duyguların deneyimlenmesine sebep olduğu ya da duyguların adı olduğu, bazı sözcüklerin ise duygularla ilişkili olmalarına rağmen doğrudan duygulara işaret etmediği görüşü ortaya atılmıştır. Aynı türden olduğu düşünülen bu sözcüklerin sebep olabileceği farklılıklar daha sonraki çalışmalarda ele alınmaya başlanmıştır (Pavlenko, 2008). Örneğin, *korku* ile *ölüm* sözcüklerinin her ikisi de duygu içerikli olmakla birlikte, bu sözcüklerden ilki olumsuz bir duygunun adı iken, ikincisi olumsuz duyguları çağrıştıran bir sözcüktür. Bu sebeple, bu çalışmalar, bu iki türden sözcüğün bireylerde aynı şekilde algılanıp algılanmadığını araştırmaya yönelmişlerdir. Elde edilen bulgular bu görüşü haklı çıkarır niteliktedir. Zira, deneysel çalışmalarda *korku* gibi doğrudan duyguların adı olan sözcüklerin (duygu sözcükleri) zihin temsillerinin, *ölüm* gibi duyguları çağrıştıran ya da duygularla ilişkili olan sözcüklerinkinden (duygu yüklü sözcükler) farklı olduğu bildirilmiştir (Altarriba ve Basnight-Brown, 2011; Kazanas ve Altarriba, 2015, 2016). Dolayısıyla, farklı türden sözcüklerin aynı kategorideymiş gibi sunulmasının, bu çalışmalarda edinilen bulgular üzerinde etkili olabileceğine ilişkin görüşler dile getirilmiştir (Altarriba, 2006). Bu görüşten hareketle, alanyazında duygu içerikli sözcüklerin, yukarıda sözü edilen iki kategoride ele alındığı çalışmalar mevcuttur (Wu, Zhang ve Yuan, 2021a, b). Hatta bu sınıflandırmanın iki dil bilen bireylerdeki (Altarriba ve Basnight-Brown, 2011) ya da ikinci bir dilin öğrenilmesindeki etkileri de bazı çalışmaların konusu olmuştur (El-Dakhs ve Altarriba, 2019). Bu çalışmalar, ağırlıklı olarak Avrupa ve Asya dilleri üzerinde yoğunlaşmış, dolayısıyla Türkçedeki sözcüklerin de benzer bir açıyla ele alınması zorunluluğu doğmuştur. Bu zorunluluktan hareketle, alanyazında vurgulanan duygu sözcükleri ile duygu yüklü sözcükler arasında bilişsel işleme açısından görülen farklılıkların Türkçe sözcükler açısından da ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmada alanyazındaki bu boşluğun doldurulması hedeflenmiş, duygularla ilişkili sözcüklerin, alanyazında kabul gören iki sözcük türü açısından betimsel bir yaklaşımla irdelenmesi ve araştırmacılarda bu anlamda bir farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır.

Çalışmada yer alan katılımcı sayısının az olması ve cinsiyetin bir değişken olarak kullanılmaması çalışmanın kısıtlılıkları arasındadır. Alanyazında, duygusal tepkiler söz konusu olduğunda kadınların erkeklerden farklı davrandığı ve daha yoğun duygusal tepkiler verdikleri dile getirilmiştir (Costa, Terracciano ve McCrae, 2001). Ayrıca, bireyin içinde bulunduğu ruh hali, yaşadığı duygusal deneyimler ya da geleceğe ilişkin olumlu ya da olumsuz beklentilerin duygu algısını etkilediği bilinmektedir (Clore ve Huntsinger, 2007). Bu çalışmada, katılımcıların içinde bulundukları duygu duruma ilişkin bir veri toplanmamıştır. Bu da bir kısıtlılık olarak düşünülebilir. Son olarak, psikodilbilim alanyazında etkili olduğu düşünülen diğer sözcüksel özellikler (hece sayısı, yazım komşuları vb.) de değerlendirmeye alınmamıştır. Bunun sebebi, alanyazında bu özellikleri

Türkçe açısından araştıran kaynak eksikliğidir. Sözcüksel işlemlerde rol oynaması sebebiyle, bu ölçütlerin de ileride yapılacak çalışmalarda göz önünde bulundurulması önerilmektedir. Buna rağmen, bu çalışmanın gerek dilbilim gerekse Türkçe sözcüklerin kullanıldığı, başta psikoloji olmak üzere diğer disiplinlerde yapılacak çalışmalarda kullanılacak Türkçe sözcüklerin seçilmesinde araştırmacılara farklı bir bakış açısı sunacağı ve ileride daha fazla sayıda sözcüğün dahil edildiği çalışmalarla da destekleneceği düşünülmektedir.

5. SONUÇ

Bu çalışmanın çıkış noktası, Türkçede duygu içerikli sözcüklerin, psikodilbilim alanında kabul gören ölçütlere uygun olarak sınıflandırılmasıdır. Bu amaçla, Türkçedeki duygu içerikli sözcükleri Türkçenin anadili konuşucuları tarafından kendi içlerinde “doğrudan duygu durumlara işaret eden ya da duyguların adı olan sözcükler (duygu sözcükleri)” ve “duyguları çağrıştıran sözcükler (duygu yüklü sözcükler)” olarak iki gruba ayrılmıştır. Bu ayrımın psikodilbilim alanında duygu içerikli sözel uyaranların kullanıldığı deneysel çalışmalarda önemli bir ölçüt olarak öne çıktığı görülmektedir. Bu sebeple, Türkçe sözcükler için de benzer bir gruplandırmanın yapılması gerekliliği doğmuştur. Bu çalışma, duygu sözcüklerinin kendi içlerinde sınıflandırılmasının gerekliliğini vurgulamak, Türkçe sözcüklerin kullanılacağı çalışmalarda araştırmacıların bu konudaki farkındalığını arttırmak ve onlara başvurabilecekleri bir sözcük seti sunmaktır.

ETİK BEYAN: Bu makalenin yazarı, çalışmalarında kullandıkları materyal ve yöntemlerin etik kurul izni gerektirmediğini beyan etmektedir.

KAYNAKÇA

- Altarriba, J. (2006). Cognitive approaches to the study of emotion-laden and emotion words in monolingual and bilingual memory. *Bilingual Education and Bilingualism*, 56, 232–256.
- Altarriba, J., Bauer, L. M., ve Benvenuto, C. (1999). Concreteness, context-availability, and imageability ratings and word associations for abstract, concrete, and emotion words. *Behavior Research Methods, Instruments, and Computers*, 31, 578–602.
- Altarriba, J. ve Bauer, L. M. (2004). The distinctiveness of emotion concepts: A comparison between emotion, abstract, and concrete words. *American Journal of Psychology*, 117, 389–410.

- Altarriba, J. ve Basnight-Brown, D. M. (2011). The representation of emotion vs. emotion-laden words in English and Spanish in the Affective Simon Task. *International Journal of Bilingualism*, 15 (3): 310 –328.
- Altmann, G. T. M. ve Mirkovic, J. (2009). Incrementality and Prediction in Human Sentence Processing. *Cognitive Science*, 33: 583–609.
- Balota, D. A., Yap, M. J. ve Cortese, M. J. (2006). *Visual Word Recognition: The Journey from Features to Meaning (a travel update)*. Traxler, M. J. ve Gernsbacher, M. A. (Ed). Handbook of Psycholinguistics. A.B.D.: Academic Press.
- Bleasdale, F. A. (1987). Concreteness-dependent associative priming: Separate lexical organization for concrete and abstract words. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 13, 582–594.
- Bradley, M. M. ve Lang, P. J. (1999). Affective Norms for English Words. Instruction Manual and Affective Ratings. <http://www.uvm.edu/~pd/odds/files/papers/others/1999/bradley1999a.pdf>. (01.11.2024).
- Clore, G. L. ve Huntsinger, J. R. (2007). How emotions inform judgement and regulate thought. *Trends in Cognitive Neuroscience*, 11 (9): 393-399.
- Collins, A. M. ve Loftus, E. F. (1975). A spreading-activation theory of semantic priming. *Psychological Review*, 82(6), 407-428.
- Conrad, M., Recio, G. ve Jacobs, A. M. (2011). The time course of emotion effects in first and second language processing: a cross cultural ERP study with German Spanish bilinguals. *Frontiers in Psychology*, 2: 351.
- Cosmides, L. ve Tooby, J. (2004). Evolutionary psychology and emotions. (Bölüm 7) Lewis, M. ve Haviland-Jones, J.M. (Ed), *Handbook of Emotions*, (s. 91-115). The Guilford Press: New York.
- Costa, P. T., A. Terracciano, and R. R. McCrae. (2001). “Gender Differences in Personality Traits Cross Cultures: Robust and Surprising Findings.” *Journal of Personality and Social Psychology*, 81 (2): 322–331.
- Damasio, A. R. (2005). *Descartes’ Error*. A.B.D.: Penguin Books.
- Dewaele, J.-M. (2004) The emotional force of swearwords and taboo words in the speech of bilinguals. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 25(2-3): 204-223.
- Dewaele, J.-M. (2008). The emotional weight of I love you in multilinguals’ languages. *Journal of Pragmatics*, 40 (10): 1753-1780.

- Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition and Emotion*, 6 (3-49): 169-200.
- El-Dakhs DAS ve Altarriba J. (2019). How do Emotion Word Type and Valence Influence Language Processing? The Case of Arabic-English Bilinguals. *Journal of Psycholinguist Research*. 48 (5):1063-1085.
- Estes, Z. ve Adelman, J. S. (2008). Automatic vigilance for negative words in lexical decision and naming: Comment on Larsen, Mercer ve Balota. *Emotion*, 8(4): 441-444.
- Göçen, G., Şen, B. ve Duman, S. F. (2020). Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarındaki isim soylu kelimelerin kullanım sıklığı. *International Language, Literature and Folklore Researches Journal*, 8 (21): 46-73.
- Gökmen, U. D. ve Emirmustafaoğlu-Yarıcı, A. (2018). Emotion words in foreign language learners' narratives. *International Journal of Language Academy*, 6 (1): 394 / 408.
- Göz, İ. (2019). *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Hofmann, M. J., Kuchinke, L., Tamm, S., Vo, M. L. H. ve Jacobs, A. M. (2009). Affective processing within 1/10th of a second: high arousal is necessary for early facilitative processing of negative but not positive words. *Cognitive, Affective and Behavioral Science*, 9 (4): 389-397.
- Jackson J. C., Watts J., Henry T. R., List J. M., Forkel R., Mucha P. J., Greenhill S. J., Gray R. D., Lindquist K.A. (2019). Emotion semantics show both cultural variation and universal structure. *Science*. 366 (6472):1517-1522.
- Jia, D., Zhang, H., Wang, Y. ve Zhou, Z. (2023). Which word makes you feel more negative? "Nausea" or "corpse". *Current Psychology*, 42: 31724–31735.
- Kalenderoğlu, İ. ve Arslan, H. (2017). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarında duygu bildiren ifadeler. 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 6 (17): 503-519.
- Kapucu, A., Kılıç, A., Özkılıç, Y. ve Sarıbaz, B. (2021). Turkish Emotional Word Norms for Arousal, Valence, and Discrete Emotion Categories. *Psychological Reports*, 124(1), 188-209.
- Kazanas, S. A. ve Altarriba, J. (2015). The Automatic Activation of Emotion and Emotion-Laden Words: Evidence from a Masked and Unmasked Priming Paradigm. *The American Journal of Psychology*, 128, 3:323-336
- Kazanas, S. A. ve Altarriba, J. (2016). Emotion word type and affective valence priming at a long stimulus onset asynchrony. *Language and Speech*, 59(3), 339–352.
- Kissler, J. ve Koessler, S. (2011). Emotionally positive stimuli facilitate lexical decisions – an ERP study. *Biological Psychology*, 86 (3): 254-264.

- Kousta, S. T., Vinson, D. P. ve Vigliocco, G. (2009). Emotion words, regardless of polarity have a processing advantage over neutral words. *Cognition*, 112 (3): 473–481.
- Kuchinke, L., Jacobs, A. M., Grubich, G., Vo, M. L., Conrad, M. ve Herrmann, M. (2005). Incidental effects of emotional valence in single word processing: an fMRI study. *NeuroImage*, 28 (4): 1022-1032.
- Levelt, W. J. M., Roelofs, A. ve Meyer, A. S. (1999). A theory of lexical access in speech production. *Behavioral and Brain Sciences*, 22: 1-75.
- Lindquist, K. A., Gendron, M., Barrett, L. F. ve Dickerson. B. C. (2014) Emotion perception, but not affect perception, is impaired with semantic memory loss. *Emotion*, 14 (2): 375-87.
- Liu, J., Fan, L., Tian, L., Li, C. ve Feng, W. (2022). The neural mechanisms of explicit and implicit processing of Chinese emotion-label and emotion-laden words: evidence from emotional categorisation and emotional Stroop tasks, *Language, Cognition and Neuroscience*, 38(10): 1412–1429.
- Mergen, F. (2016). *Türkçe-İngilizce Konuşan İkidilli Bireylerin Her İki Dildeki Duygu Sözcüklerini Görsel Sözcük Tanıma Yöntemi İle Algılamaları Üzerine Psikolinguistik Bir İnceleme*. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mergen, F. (2023). *Dil-Duygu-Beyin Bileşkesinde İkidillilik*. Akademisyen Yayınevi: Ankara.
- Nezir, T. ve Arslan, H. (2018). Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde duygu durumu bildiren ifadelerin öğrenilme düzeyi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(3), 877-893.
- Palazova, M., Mantwill, K., Sommer, W. ve Schacht, A. (2011). Are emotion effects in single words non-lexical? Evidence from event-related potentials. *Neuropsychologia*, 49 (9): 2766-2775.
- Pavlenko, A. (2008). Emotion and emotion-laden words in the bilingual lexicon. *Bilingualism: Language and Cognition*, 11, 147–164.
- Samuel, A. G. (2011). Speech Perception. *Annual Reviews of Psychology*, 62:16.1–16.24.
- Seidenberg, M. S. (1995). *Visual Word Recognition: An Overview*. J. L. Miller & P. D. Eimas (Ed.) içinde, Speech, language, and communication (pp. 137–179). Academic Press.
- Semin, G., Görts, C., Nandram, S., ve Semin-Goosens, A. (2002). Cultural perspectives on the linguistic representation of emotion and emotion events. *Cognition and Emotion* 16 (1), 11-28.
- Toçoglu, M. A. ve Alpkoçak, A. (2018). TREMO: A dataset for emotion analysis in Turkish. *Journal of Information Science*, 44(6), 848-860.

- Uzun, S. D., Furtun, M. H. K. ve Çelebi, S. (2014). Learners' levels of understanding the functional attributes of exclamations with emotional meanings in teaching Turkish to Foreigners. *International Journal of Language Academy*, 2(3): 302-318.
- Uysal A. ve Işık, M. (2023). Türkçe Ders Kitaplarında Duygu Analizi. *ROUTE Educational and Social Science Journal*. 10(2): 213-231.
- Wu, C., Zhang, J. ve Yuan, Z. (2021a). Can Masked Emotion-Laden Words Prime Emotion-Label Words? An ERP Test on the Mediated Account. *Frontiers in Psychology*. 12: 721783: 1-7.
- Wu, C., Zhang, J. ve Yuan Z. (2021b). Exploring Affective Priming Effect of Emotion-Label Words and Emotion-Laden Words: An Event-Related Potential Study. *Brain Sciences*, 11(5):553: 1-15.

EK 1. Duygu Sözcüklerinin Katılımcılar Tarafından Değerlendirilmesinde Görülen Uzlaş Oranları ve Sözcüklerin Kullanım Sıklıkları

Duygu Sözcükleri	Uzlaş Oranı (%)	Kullanım Sıklığı (Bir Milyon)
Hüzün	97	75
Coşku	97	47
Utanç	97	32
Üzüntü	94	58
Pişmanlık	94	18
Sevinç	91	124
Nefret	91	36
Umutsuzluk	91	25
Aşk	88	317
Keyif	88	159
Cesaret	88	82
Gurur	88	60
Suçluluk	86	58
Neşe	86	30
Endişe	83	73
Kırgınlık	83	10
Mutluluk	81	151
Şiddet	80	140
Güven	77	170
Kaygı	77	113
Şefkat	77	37
Kin	77	33
Sevgi	75	294
Korku	75	278
Merak	75	130
Şüphe	75	70
Tutku	75	62
Huzursuzluk	75	26
Tiksinme	75	7
Keder	72	26
İstirap	72	25
Merhamet	72	24
İnsaf	72	15
Sadakat	72	14
Öfke	71	112

Huzur	71	96
Ümitsizlik	71	6
Çaresizlik	70	113
Hırs	70	66
İyimserlik	69	15
Vahşet	69	15
Fedakarlık	68	32
Haset	66	5
Samimiyet	65	29
Kibir	65	7
Hayret	63	60
Övünç	63	9
Açgözlülük	63	2
Zevk	62	183
Rahatlık	62	55
Yalnızlık	61	93
Refah	61	35
Sadakatsizlik	61	1
Sıkıntı	59	198
Masumiyet	59	8
Hoşnutsuzluk	59	1
Şeref	58	39
Tereddüt	58	22
Şükran	56	10
Özgürlük	55	202
Telaş	55	58
Hırçınlık	55	6
Hiddet	55	3
Matem	55	2
Vefa	52	8
Saygı	50	177
Dehşet	50	45
İsyen	43	38
Sukünet	39	15
Mahcubiyet	31	1
Adalet	28	122
Mahrumiyet	23	2

Ek 2. Duygu Yüklü Sözcüklerin Katılımcılar Tarafından Değerlendirilmesinde Görülen Uzlaşi Oranları ve Sözcüklerin Kullanım Sıklıkları

Duygu Yüklü Sözcükler	Uzlaşi Oranı (%)	Kullanım Sıklığı (Bir Milyon)
Düğün	100	65
Hile	97	13
Cellat	97	9
Canavar	95	31
Kaza	94	251
Tatil	94	165
Borç	94	133
Engel	94	126
Temizlik	94	120
Kabus	94	20
Kurban	93	81
Gürültü	91	131
Dedikodu	91	33
Hazine	91	19
İhlal	91	17
Terfi	91	4
Mahkum	90	43
Bayram	88	127
İşsizlik	88	58
Servet	88	33
Ziyafet	88	24
Elmas	88	15
Tabut	87	18
Zindan	87	6
Düşman	86	137
Yara	86	82
Küfür	86	36
Bereket	86	30
Zehir	86	30
Ceset	86	24
Bolluk	86	16
Sömürü	86	12
Boşanma	86	7
Yangın	84	103
Hediye	84	88

Sağlık	83	390
Zarar	83	245
Ceza	83	230
Silah	83	182
Fayda	83	87
Mezar	83	78
Hapishane	83	71
Tecavüz	83	30
Soygun	83	26
Kir	83	19
İftira	83	13
Hata	81	215
Zulüm	81	38
Tokat	81	16
Çiçek	80	177
Hasar	80	62
Mucize	80	47
Sakınca	80	38
Şenlik	80	25
İhmal	80	19
Hastalık	78	408
Yardım	78	289
Cenaze	78	45
Şaka	78	44
Arkadaş	77	764
Ölüm	77	392
Suç	77	221
Bela	77	58
Kurtuluş	77	47
İkram	77	19
Ödül	72	106
Zorluk	72	102
Kavgı	72	99
Gözyaşı	72	73
Tebrik	72	11
Dost	71	263
Destek	69	208
Yıkım	69	15

İntihar	68	104
Açlık	68	54
Sefalet	68	9
Dilenci	100	14
Saygınlık	66	39
Yalan	64	127
Uğursuzluk	64	5
Eğlence	63	115
Teşekkür	63	39
Başarı	59	304
Müjde	59	15
Küstahlık	58	4
Erdem	57	15
Kazanç	56	65
Dert	55	158
Kahkaha	52	66
Nezaket	52	22
Zafer	51	57
Gülmek	45	308
Dayak	17	76

EK 3. Yönerge

YÖNERGE

Değerli Katılımcı,

Türkçenin sözcüksel özelliklerini inceleyen bu çalışmada, listede verilen sözcükleri üstte verilen ölçütlere göre iki gruba ayırmanız istenmektedir. İlk grupta, birey üzerinde doğrudan duyguların oluşmasına neden olan sözcükler (mutluluk, dehşet) yer almaktadır. İkinci grupta yer alan sözcükler ise, kendileri doğrudan bir duyguya işaret etmemekle birlikte, duygularla ilişkili sözcüklerdir (mücevher, hırsız).

Katılımınız için teşekkür ederiz.

Katılımcının:

Adı Soyadı:

Yaş

Cinsiyet:

Eğitim Düzeyi: